

Oorlog is geen kinderspel

Corrie Hafkamp

Acht dagen na de inval, drie dagen na de capitulatie, kwamen de Duitsers in de vooravond het dorp in marcheren. Wiebe stond buiten voor het huis. Hij zag ze nog niet, maar hij hoorde ze aankomen. Hun laarzen stampden precies in de maat. Ze zongen uit volle borst. Het klonk niet gek. Stoer! Ze beten de woorden af, ook precies gelijk:

*Auf der Heide blüht ein kleines Blümelein
Und das heisst ERIKA...*

Eropaf! Dat moest hij zien!

Ja, dat had hij gedacht. Heit kwam naar buiten en greep hem bij zijn arm. ‘Help even mee, we gooien de luiken dicht. Wij zijn niet thuis.’

Wiebe begreep het meteen. Ze waren trouwens niet de enigen. In de hele straat werden luiken dichtgeknald en gordijnen gesloten.

Juist toen de kop van de troep in zicht kwam, glipten ze naar binnen.

Mem zat bij de tafel. Ze leerde Wiebes zusje Jellantsje breien.

‘Nu kan ik niets meer zien,’ klaagde Jellantsje.

‘Het duurt niet lang,’ zei mem.

Heit en Wiebe bleven staan. In de kamer was het donker. Er vielen smalle bundels licht door de hartjes in de luiken. Zo kon Wiebe heits gezicht zien. Het stond grimmig.

‘We gooien ze eruit,’ zei hij. ‘We gooien ze er zo gauw mogelijk weer uit.’

Wiebe stelde zich voor hoe de Duitse soldaten door de lege straat marcheerden, met huis aan huis blinde luiken en dichte gordijnen.

Welkom! Maar niet heus!

Op 29 juni 1940, Wiebes verjaardag en die van prins Bernhard, liepen Sjoerd en Wiebe van school naar huis. Ze stootten elkaar lachend aan.

‘Kijk daar, en daar, en daarginds aan de overkant: allemaal mensen met een witte anjer op hun borst.’

Op de ruit van het café hing een kaart:

DRINKT ORANJE-BENNO

25 CENT PER GLAS

‘Omdat de prins jarig is,’ zei Wiebe. En ik ben ook jarig, dacht hij. Ik ben nu twaalf. Het wordt tijd dat ik in het verzet ga. Als ik maar wist hoe.

’s Avonds vroeg hij het aan heit, maar die werd gloeiend kwaad. ‘Snotneus, je weet niet waar je over praat. Zorg jij nou maar dat je goed leert op school, meer hoeft je niet te doen. Oorlog, dat is niks voor kinderen.’

‘O,’ zei Wiebe. ‘Waarom zit ik er dan middenin?’

‘Wiebe toch!’ zei mem.

Heit zei niets.

Op een dag haalde de meester, terwijl ze allemaal in de klas zaten, het portret van de koningin van de muur. Hij wrikte de lijst los, draaide het portret om en schreef iets op de witte achterkant. Het schrijven duurde een hele poos. Hij maakte mooie, dikke letters en kleurde die in. Een woord rood, een woord wit, een woord blauw, een woord oranje en opnieuw. De klas zat aan een invul-taallesje, maar niemand werkte. In stilte keken ze naar de meester. Eindelijk was hij klaar met schrijven.

‘Luister,’ zei hij. ‘Er is een bevel gekomen van de *Ortskommandant*. Het portret van de koningin mag niet meer in de scholen hangen.’

Een zacht gemompel, en twintig paar ogen die strak naar de meester keken. Die deed het portret weer in de lijst, met de achterkant naar voren. Hij hield het hoog boven zijn hoofd, zodat ze het allemaal konden zien. In drie keer rood, wit, blauw en oranje stond er:

OP DEZE PLAATS HEEFT HET PORTRET VAN HARE MAJESTEIT DE
KONINGIN GEHANGEN

Met rustige gebaren hing de meester het schilderij weer op.

Wiebe lachte hardop. Zijn vriend Sjoerd deed mee. Toen de mees-

ter het niet afstrafte, begonnen er meer te lachen. ‘Heel goed, meester! Laat ie fijn zijn!’

‘OZO,’ zei de meester en ze wisten allemaal wat hij daarmee bedoelde: ‘Oranje Zal Overwinnen.’

Het leek niet erg op oorlog, vond Wiebe. De tijd verstreek en alles leek vrij normaal. Nou ja, je had de verduistering, en brood, koffie, thee, boter, vet en olie waren op de bon.

Af en toe zag je wat Duitse soldaten lopen. Ze bemoeiden zich met niemand. De mensen keerden hun de rug toe of deden alsof ze hen niet zagen. Zo hier en daar hing van een groot gebouw de rode vlag met het zwarte hakenkruis.

Wiebes verzet bleef voorlopig beperkt tot de tekenuurtjes op school. Wat ze ook tekenden, een vaas, een appel, een inktpotje of – als ze vrij mochten tekenen – wat het maar was, het werd ingekleurd met rood, wit, blauw en oranje. De meester scheen geen enkel bezwaar te hebben tegen een rood-wit-blauwe appel met een oranje strikje of tegen een inktpot met de Nederlandse vlag erin.

Maar op een woensdagmiddag kwam de kans. Wiebe en Sjoerd stonden bij de brug te kijken hoe een groot, houten bord werd neergezet. Het stond hoog op palen. Wat zou daar nou de bedoeling van zijn?

Het werd snel duidelijk. Er werden pamfletten op geplakt, door iemand met een soort ragebol op een lange stok. Hij doopte de borstel in een emmer plaksel, smeerde het papier in en kletste het tegen het hout. Toen nog een laag plaksel eroverheen.

Nu zagen de jongens wat er in felle kleuren op de pamfletten stond. Op het ene stonden twee stoere mannen bij het want van een schip, met als tekst:

DE TROSSEN LOS
HOU ZEE!
VOOR VOLK EN VADERLAND
SLUIT U AAN BIJ DE NSB

‘Hou zee! Hou kippen!’ zei Wiebe lachend.

Op het andere pamflet stond een helblonde soldaat, met tandpasta-witte tanden en een brede, stralende lach, voor een veld met korenschoven.

‘NSB, Hollands plee,’ jouwde Wiebe weer.

‘Stil jong, misschien is die vent wel een NSB’er. Wie doet anders zoiets?’

Ze bleven staan wachten tot de man weg was met zijn emmer en zijn ragebol.

‘Zullen we?’

‘Natuurlijk! Ik klim op jouw schouders.’

Ze keken om zich heen. Geen Duitser te zien. Wel wat mensen, die aan de overkant liepen. Niemand lette op hen. Ze tuurden naar twee kanten over het water. Geen patrouillevaartuig van de *Wasserschutzpolizei*? Nee, niets.

Sjoerd ging bok staan. Wiebe sprong op zijn rug. Hij schoof naar de schouders van zijn vriend. Sjoerd kwam wat omhoog. Zo kon Wiebe op zijn schouders gaan staan en met gemak de twee aanplakbiljetten lostrekken. Fluitje van een cent! De lijm was nog nat.

Wiebe sprong op de grond. ‘Rennen!’

‘Niks rennen,’ zei Sjoerd. ‘Gewoon bedaard weggelopen. We hebben niets gedaan.’

Met stijve benen, omdat ze eigenlijk wilden hollen, liepen ze gielend als meiden weg.

Wiebe vertelde het thuis onder het eten. Hij was het eerst niet van plan geweest. Het kwam door mem. Ze zei: ‘Weer wat nieuws. Voor 10 augustus moeten we al ons koper en tin inleveren.’

‘Is ’t waar?’ vroeg Wiebe. Hij keek naar de glimmend gepoetste koperen bloempotten in de vensterbank en naar het tinnen koffiestel op het theemeubel. ‘Hoe weet mem dat?’

‘Het was op het ANP,’ zei mem. ‘Je weet wel, Adolfs Nieuwe Papegaai.’

Heit schudde zijn hoofd. ‘Het komt nog van beppe, het wordt niet ingeleverd. Er komen geen andere handen aan, nooit! Ik verstop ’t wel op de werkplaats. Zijn ze belazerd!’

Omdat ze toen lekker in de stemming waren van moffen pesten, vertelde Wiebe wat Sjoerd en hij gedaan hadden. Om vervolgens te ontdekken dat hij het weer helemaal verkeerd had ingeschat. Heit keek niet trots naar hem. Nee, heit werd woedend. Of Wiebe nou

helemaal van lotje getikt was? Wist hij dan niet wat er in Leeuwarden gebeurd was?

‘Hoe moet ik dat weten?’ zei Wiebe. ‘Ik mag van heit de krant niet lezen, omdat er alleen maar leugens in staan.’

Heit deed alsof hij dat niet hoorde. ‘In Leeuwarden heeft een kleine jongen in een parkje het bordje omgetrapt waar VERBODEN VOOR JODEN op stond,’ vertelde hij. ‘Het kind was nog niet eens op school en kon dus niet lezen, maar er zijn meteen tien joodse mensen gearresteerd. Niemand weet waar ze heen gebracht zijn. Niemand heeft meer iets van ze gehoord. Denk daar maar eens over na. Of wil je graag dat jouw heit wordt opgepakt?’

Wiebe schudde heftig van nee.

‘Je laat het voortaan. Ik heb je al eerder gezegd: oorlog is geen kinderspel.’

‘Ja, heit. Nee, heit. Ik bedoel, ik zal wel uitkijken. Ik wist het toch niet!’

‘Je weet het nu. Voor zo’n bordje of een stuk papier pakken ze mensen op. De halzen!’

In bed dacht Wiebe erover na. Stel je voor, tien mensen die zomaar opgepakt waren, omdat een kleine jongen tegen een bordje had geschopt. VERBODEN VOOR JODEN. Mochten joodse mensen niet in het park? Hoe zat dat dan? Daar had heit niets over gezegd. Hij moest het Sjoerd vragen, die wist alles. Maar eigenlijk wist Wiebe ’t zelf ook wel. Hij had het bordje op het raam van het café gezien.

OPEN

JODEN NIET GEWENST

Wiebe kende geen joodse mensen. Tenminste, hij dacht van niet. Hij had zich nooit eerder afgevraagd of iemand soms joods was.

Opeens voelde hij zich gloeiend kwaad worden. Vuile rotmoffen! Ze moesten maar niet denken dat hij zou ophouden met ze dwars te zitten! Maar hij zou Sjoerd toch waarschuwen, morgen.

Op 31 augustus, de verjaardag van koningin Wilhelmina, stonden voor alle ramen weer de vaasjes met oranje goudbloemen. De mensen wisselden, in het voorbijgaan, een vreemd soort groeten uit. Ze

moesten elkaar wel kennen, natuurlijk. De vijand luisterde mee!

‘Goede morgen. ozo!’

‘Volhouden, buurman.’

‘Leve het vaderland.’

‘Alles komt terecht.’

‘Houd goede moed.’

‘Nederland zal herrijzen.’

‘Laat ie fijn zijn.’

Op het schoolplein werd van alle kanten gewezen. ‘Kijk dan, moet je nou zien! Die durven!’

De beide meisjes van de dominee, Ninke en Saakje, hadden een grote, stijve, knaloranje strik in hun haar.

Ninke en Saakje zagen er altijd piekfijn uit. Ze droegen witte schortjes met fijne kant en altijd een strik in hun haar. Meestal een lichtblauwe of een witte, een rose, een zachtgroene. Alleen op koningin-nedag droegen ze een oranje strik. En het was koningin-nedag, waar of niet? Ook al was de koningin in Engeland. Sprak ze haar onderdrukte volk niet altijd toe op radio Oranje?

Hier Radio Oranje, de stem van strijdend Nederland.

Goedemiddag luisteraars in Nederland, in oost en west of waar ook ter wereld, hier volgt een toespraak van Hare Majesteit, de koningin.

‘Landgenoten...’

Het was koningin-nedag en dus droegen de dochtertjes van de dominee oranje. Zo wilde hun vader dat.

Er kwam een kring van kinderen om de meisjes heen staan. Het duurde niet lang. De juffrouw van de tweede klas pakte de meisjes bij de hand en nam ze mee de school in.

Nog diezelfde avond wist het hele dorp het: de dominee was door de Duitsers van huis gehaald en meegenomen in een overvalwagen. De mensen waren woedend, ook zij die niet kerks waren. Het gonsde en broeide in de huizen. Maar wat konden ze doen? Moesten er soms nog meer mensen opgepakt worden?

‘Gekkenwerk,’ zei heit. ‘Dominee had nog veel kunnen betekenen voor zijn gemeente. Waarom laat hij zich pakken voor een paar oranje strikjes? Wie is daarmee geholpen? Daardoor verandert er toch niets.’

‘Omdat dominee dat helemaal niet heeft verwacht,’ zei mem.

‘Wie wel?’ zei heit. ‘Twee kleine meisjes met een oranje strik in het haar! Die moffen nemen zichzelf wel erg serieus. Ze hebben geen greintje gevoel voor humor. Dat maakt ze zo gevaarlijk.’

Wiebe en Sjoerd durfden niet veel meer te ondernemen. De maatregelen van de bezetter werden al grimmiger. Natuurlijk konden ze het ook niet helemaal laten. Als er iemand aanbelde met een collectebus voor Winterhulp, dan riepen ze: ‘De onderste knoop van mijn gulp is nog te goed voor Winterhulp.’

En dan smeten ze vlug de deur dicht.

In hun klas zat een NSB-kind. Haar vader stond elke week in zwart uniform met een pak kranten over zijn arm bij de brug. Hij probeerde wat exemplaren te verkopen van *Volk en Vaderland*, de NSB-krant.

Op een zaterdagmiddag lieten Wiebe en Sjoerd zich, achter zijn rug om, onder de reling door van de brug af glijden. Hangend aan hun armen zochten ze houvast in de balken en dwarslatten bij de oever. Het was aardig link: als je misstapte of uitgleed, kwam je in het kanaal terecht.

Het ging goed. Veilig verborgen onder het brugdek zongen ze samen:

‘Op de hoek van de straat
staat een NSB’er.
,t Is geen man, ,t is geen vrouw,
,t is een farizeeër.
Met de krant in zijn hand
staat hij daar te venten.
Hij verkoopt zijn Vaderland
voor drie rooie centen.’

De man keek om zich heen, maar zag niemand. Nu moesten ze zich wel stilhouden tot hij wegging. Dat duurde langer dan ze lief was.

Maar ja, je moest er iets voor overhebben.

En toen ineens was het echt menens. Op een avond werd Jellantsje extra vroeg naar bed gebracht.

‘Met jou moeten we eens praten, Wiebe, mijn jongen,’ zei heit op ongewoon ernstige toon.

‘Ja, heit.’

‘Ons nichtje uit Amsterdam komt bij ons logeren.’

‘Maar we hebben helemaal geen familie in Amsterdam.’

‘Toch wel. Ze is acht jaar en ze heet Tabitha, maar dat vergeten we meteen. Zodra ze bij ons is, heet ze Sietske. Mem zal ervoor zorgen dat haar haren net zo wit worden als die van jou en van Jellantsje. Begrijpt Wiebe wat heit wil zeggen?’

Wiebe knikte. ‘Jawel, heit. We krijgen een joods meisje in huis, maar dat mag niemand weten. Daar mogen we nooit over praten.’

‘Zo is het. Daar mag nooit, nooit, nooit over gepraat worden, omdat het ons nichtje uit Amsterdam is. Bovendien moet jij ophouden met moffen pesten. Je bent nu oud en wijs genoeg om te begrijpen dat wij absoluut niet meer mogen opvallen. Wiebe, alle joodse mensen worden weggevoerd en niemand weet waarheen. We denken dat ze... wat zal ik zeggen...’

‘Ik weet het wel, heit. Ze komen niet terug. Ze worden vermoord.’

‘Hoor je dat, mem? Wiebe weet al meer dan wij denken. Nu kun je echt verzet plegen, Wiebe. Verzet dat helpt. Dat wellicht een mensenleven kan redden. Verzet door niet meer op te vallen. Beloof het me.’

‘Ik beloof het. Heit kan op mij rekenen. Ik ben geen onnozel kind meer. Ik beloof het.’

Er werd zacht op de achterdeur geklopt. Mem haastte zich naar de keuken. Ze kwam terug met een meisje aan haar hand. Wat was ze klein. Wat was ze bang!

Wiebe keek naar haar. Hij zag haar donkere ogen, nog donkerder door de angst. Een klein kind zonder vader of moeder, helemaal alleen overgelaten aan vreemde mensen.

Ze drukte een popje strak tegen zich aan.

Wiebe kreeg een raar gevoel in zijn borst en zijn buik. Het was voorbij, wist hij. Zijn eigen kindertijd was voorbij. De tijd van flauwe grapjes en kinderachtige pesterijtjes lag achter hem. Voorgoed. Het leven zou grimmiger en grimmiger worden. Hij was medeverantwoordelijk voor het leven van Tabitha die voortaan Sietske zou heten.

Oorlog is geen kinderspel.